

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง

จิตติมาพร จุลกิ่ง*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชานี วรรณภัทร์**

บทคัดย่อ

ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังในปัจจุบัน ถือได้ว่าการขยายวงกว้างมากขึ้นจากอดีต การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนอกจากจะเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความสำคัญของแต่ละประเทศเองแล้ว ยังเกิดจากความร่วมมือระหว่างองค์กรระดับชาติต่างๆ ในการผลักดันให้เกิดข้อกำหนดที่เป็นมาตรฐานสากลในปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้ได้รับสิทธิในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานที่ทุกคนจะต้องได้รับการคุ้มครองแม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม แม้ปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นในภาพรวม แต่เมื่อมองในมุมของผู้ต้องขังที่เป็นเพศหญิงแล้วกลับพบว่าปัญหาดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากปัจจุบัน จำนวนผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยตามสถิติกรมราชทัณฑ์ มีเพิ่มสูงขึ้นมาก ในแต่ละปี ในขณะที่สถานที่สำหรับใช้ในการคุมขังกลับไม่เพียงพอต่อการรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิง ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตพื้นฐานของผู้ต้องขังหญิงจึงเกิดขึ้น ประกอบกับผู้ต้องขังหญิงมีเพศสภาพที่มีความต้องการความต้องการที่แตกต่างจากผู้ต้องขังชาย ทำให้ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่น่าจะขาดหรือได้รับบริการหรือสวัสดิการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงทั่วไปไม่เพียงพอ แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งมีบทบัญญัติในเรื่องสิทธิในการดำรงชีวิตมากขึ้นจากกฎหมายราชทัณฑ์ฉบับเดิม รวมถึงมีกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ ในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง แต่ก็ยังพบว่าสิทธิดังกล่าว ไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน และเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยสิทธิในการได้รับอาหาร สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ และสิทธิในการติดต่อสื่อสาร ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ภายในเรือนจำของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลระหว่างประเทศ

*นักศึกษาลัทธิสุตตนิสิตาตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

**ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

¹สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ. กองแผนงาน. กรมราชทัณฑ์ สืบค้น วันที่ 1 มีนาคม

2560 จาก <http://www.correct.go.th>

1. บทนำ

ตามสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2560 พบว่า จำนวนผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 38,678 คน โดยผู้ต้องขังหญิงจำนวนดังกล่าวประกอบไปด้วยนักโทษเด็ดขาดจำนวน 31,049 คน และเป็นผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดี จำนวน 7,515 คน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีดังกล่าว ได้แก่ ผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างอุทธรณ์ ฎีกา จำนวน 3,111 คน อยู่ระหว่างไต่สวนพิจารณา จำนวน 1,711 คน และอยู่ระหว่างการสอบสวนจำนวน 2,693 คน นอกจากนี้ ยังมีผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเยาวชนฝากขังจำนวน 1 คน เป็นผู้ถูกกักกันจำนวน 3 คน และเป็นผู้ต้องกักขัง 110 คน ซึ่งสถิติผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษเด็ดขาดนั้น เมื่อแยกตามลักษณะความผิดแล้ว มีผลสำรวจที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ จำนวน 2,727 คน ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติด จำนวน 26,025 คน ความผิดต่อชีวิต จำนวน 503 คน ความผิดต่อร่างกาย จำนวน 222 คน ความผิดเกี่ยวกับเพศ จำนวน 311 คน ความผิดที่เป็นภัยอันตรายต่อประชาชน จำนวน 19 คน และความผิดอื่นๆ เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติ ป่าไม้ การพนัน อาวุธปืน พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ความผิดหลุโทษ จำนวน 1,242 คน²

จากสถิติจะพบว่าเมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้ต้องขังหญิงในปัจจุบันกับจำนวนผู้ต้องขังหญิงในรอบ 15 ปีที่ผ่านมา เห็นได้ชัดเจนว่า มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่สถานที่สำหรับคุมขังผู้ต้องขังหญิง เช่น เรือนจำในต่างจังหวัดหลายแห่งที่เดิมเป็นเรือนจำชายจะมีการแบ่งเป็นแดนเล็กๆ สำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมีความจุประมาณ 30 – 60 คน ข้อยจำกัดทางด้านขนาดพื้นที่ดังกล่าว จึงไม่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบันที่มีจำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มสูงขึ้นถึง 200-300 คน ดังนี้ สถานที่ในการคุมขังจึงไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิงได้อย่างเพียงพอ แม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพิ่มเติมหรือการสร้างแดนหญิงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาเฉพาะก็ตาม³

นอกจากนี้ การที่ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งส่วนใหญ่ได้ออกแบบไว้สำหรับควบคุมตัวผู้ต้องขังชายซึ่งมิได้เหมาะสมสำหรับการควบคุมผู้ต้องขังหญิง หรือมิได้จัดให้มีสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิงที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากผู้ต้องขังชายนั้น ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาที่ผู้ต้องขังหญิงต้องเผชิญในหลายๆด้าน โดยเฉพาะการได้รับการคุมขังในสถานที่ที่ห่างไกลจากบ้านและ

²สถิติราชทัณฑ์แยกตามประเภท. รายงาน รท.103. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ. กองแผนงาน. กรมราชทัณฑ์ สืบค้น 1 มีนาคม 2560 จาก <http://www.correct.go.th/rtnew103/index.php>

³นที จิตสว่าง. ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/503438>

ครอบครัวมากกว่าผู้ต้องขังชาย อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่ามีเรือนจำสำหรับการควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิงน้อยกว่าเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังชาย ซึ่งระยะทางที่ห่างไกลดังกล่าวนี้ ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังหญิงเป็นอย่างมาก⁴

ปัญหาด้านการไม่ตระหนักถึงความต้องการที่แตกต่างของผู้ต้องขังหญิง ทำให้ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ขาดหรือได้รับบริการหรือสวัสดิการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงทั่วไป ไม่เพียงพอ ซึ่งรวมถึงการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน ทั้งทางกาย และทางจิต เนื่องจากระบบอนามัย และการดูแลสุขภาพของเรือนจำได้รับการออกแบบเพื่อผู้ชาย และตอบสนองต่อความต้องการของผู้ชาย ดังนั้น การรักษาพยาบาลทางนรีเวชวิทยา จึงเป็นบริการที่หาได้ยากยิ่งในเรือนจำ

นอกเหนือจากบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานแล้ว ผู้ต้องขังหญิงมักมีความต้องการเฉพาะ ที่เกี่ยวข้องกับเพศหญิงเป็นพิเศษ เช่น การมีประจำเดือน วัยทอง หรือ สุขภาพทางเพศ ซึ่งความต้องการดังกล่าว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการดูแลทางการแพทย์จากพยาบาล และเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีความรู้และได้รับการฝึกฝนมาทางด้านสุขอนามัยของสตรีและนรีเวชวิทยาเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากผลการศึกษาเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่บ่งชี้ว่า เรือนจำไม่ได้ มีความตระหนักและให้การดูแลสุขภาพในเรื่องความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิงแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์มักไม่ได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ทั้งก่อนและหลังคลอด โดยเฉพาะการดูแลทารกแรกเกิดที่เรือนจำมักขาดหรือไม่มีความรู้ในการให้บริการที่เพียงพอ ถูกต้อง และเหมาะสม รวมไปถึงไม่มีการเตรียมการแยกทารกแรกเกิดจากผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาภายหลังการคลอด ทั้งนี้ เนื่องจากเรือนจำส่วนใหญ่ไม่มีสถานที่เฉพาะสำหรับเด็กเข้าเยี่ยมแม่ซึ่งถูกคุมขัง ด้วยเหตุนี้ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาจึงต้องทนทุกข์ทรมานทางจิตใจจากการถูกแยกจากบุตร และมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กต่อไปอีกด้วยนอกจากนี้ เรือนจำส่วนใหญ่ยังมิได้จัดให้มีบริการเป็นพิเศษสำหรับผู้ต้องขังหญิงสูงอายุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ต้องขังที่เป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงในครอบครัวซึ่งส่งผลให้มีปัญหาทางจิต ผู้ต้องขังหญิงวัยทอง หรือผู้ที่มีประวัติทางการแพทย์เกี่ยวกับนรีเวช หรือผู้ต้องขังหญิง ที่เป็นเยาวชน ก็มักไม่สามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ที่เหมาะสม รวมถึงไม่มีการตระหนักถึงความรุนแรงทางร่างกายแลทางเพศที่เด็กเหล่านี้อาจได้เผชิญมาก่อนที่จะต้องโทษจำคุก ทั้งยังมักขาดโอกาสทางการศึกษาหรือการฝึกวิชาชีพ หรือสวัสดิการอื่นๆ เนื่องจากการจัดการดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จะจัดไว้ให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้ใหญ่ หรือผู้ต้องขังเยาวชนชาย ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงที่มีความบกพร่องทางกายหรือทางจิตก็มักไม่ได้รับความเอาใจใส่ด้านที่พัก อุปกรณ์ หรือสถานที่ที่ออกแบบเฉพาะสำหรับผู้พิการ หรือได้รับ

⁴ จากบทความ ผู้หญิงในเรือนจำ: ความต่าง ช่องว่างและแนวทางแก้ไข สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559.

การรักษาที่ไม่เหมาะสมในกรณีของผู้ที่มีความบกพร่อง ทางจิต ตลอดจนไม่มีการให้คำปรึกษา หรือแก้ไขฟื้นฟู ทางจิตแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ในหลายประเทศ จึงมีสัดส่วนผู้ต้องขังหญิงที่ทนทุกข์จากปัญหาสุขภาพจิต เช่น การ เก็บกด วิตกกังวล อารมณ์หวาดกลัว การตื่นกลัว การมีหลายบุคลิก และการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่สูงขึ้น มากกว่าสถานการณ์ของผู้ต้องขังชาย⁵

นอกจากนี้ยังมีผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นๆที่มีความต้องการที่แตกต่างที่ต้องการได้รับการตอบสนอง เช่น ผู้ต้องขังหญิงชาวต่างชาติ และผู้ต้องขังหญิงชนเผ่าที่อาจมีความยากลำบากในการเข้าใจภาษาและวัฒนธรรมที่ ต่างต่าง รวมทั้งขาดการติดต่อครอบครัว รวมทั้งผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังในพื้นที่ติดอาวุธที่มีความขัดแย้ง ก็มักมี แนวโน้มที่จะได้รับการส่งตัวไปคุมขังในเรือนจำที่อยู่ห่างไกลและออกแบบไว้สำหรับผู้ชาย ทำให้ไม่ได้รับความ เป็นส่วนตัว ไม่มีความปลอดภัย และการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมกับเพศ ได้รับการเยี่ยมเยียนน้อยครั้ง และถูกกีด กันจากความช่วยเหลือทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจจากคนอื่นเป็นที่รัก นอกจากนี้ ยังต้องทนทุกข์จากการเลือก ปฏิบัติ และการปฏิบัติ ที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งนับเป็นการบั่นทอนสิทธิสตรีและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ ผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเลือกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งนับเป็นการล่วงละเมิดสิทธิ มนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิสตรี โดยจากการศึกษาพบว่าผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่มักตกเป็นเหยื่อ ของการละเมิดและความรุนแรงทางเพศ การตรวจค้นที่เป็นการล่วงละเมิด การกีดกันมิให้เข้าถึงโปรแกรม การศึกษา การแก้ไขฟื้นฟู การฝึกวิชาชีพที่จำเป็นสำหรับปรับตัว เข้าสู่สังคม ซึ่งรวมถึงโปรแกรมการเตรียม ความพร้อม ก่อนปล่อยและความช่วยเหลือหลังปล่อยตัว หรือในบางกรณีผู้ต้องขังหญิงสามารถเข้าถึง โปรแกรมการเตรียมความพร้อมและความช่วยเหลือหลังปล่อยตัวเหล่านี้ โปรแกรมส่วนใหญ่ก็มักมีได้ออกแบบ มาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้หญิง หรือมิได้คำนึงถึงเงื่อนไขของครอบครัวแต่อย่างใด โดยเฉพาะ อย่างยิ่งกรณีผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ ซึ่งเป็นเสาหลักหรือเป็นผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชนแต่เพียงผู้เดียว

จากประเด็นปัญหาของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำข้างต้น จะเห็นได้ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดของผู้ต้องขัง หญิงคือการดำรงชีวิตในเรือนจำอย่างมีคุณภาพ เหมาะสมและสอดคล้องกับเพศสภาพ ที่มีความต้องการแตกต่าง จากผู้ต้องขังชาย โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับอาหาร สิทธิในการ ได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล และบริการทางการแพทย์ และสิทธิในการ

⁵จากบทความ ผู้หญิงในเรือนจำ: ช่องว่าง ที่ถูกมองข้าม สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559.

ติดต่อสื่อสาร อันเป็นสิทธิพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งแนวปฏิบัติในประเทศไทยยังมีช่องว่างที่ไม่สามารถเอื้อให้ผู้ต้องขังหญิงมีคุณภาพในการดำรงชีวิตภายในเรือนจำอย่างเหมาะสม

2. สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

2.1 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามกฎหมายไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560⁶ บัญญัติเรื่องสิทธิไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน...” และ “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...”⁷ นอกจากนี้สิทธิของผู้ต้องขังไทยในเรื่องต่างๆ ที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งผู้ต้องขังต้องได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ ก็มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ระเบียบ และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง โดยในส่วนของผู้ต้องขังหญิงนั้น มีดังนี้

สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังหญิงตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 41 กำหนดให้แบ่งสถานที่เรือนจำออกเป็นส่วนๆ โดยให้มีสิ่งกีดกันหรือขอบเขตที่แน่นอนแสดงส่วนนั้น ซึ่งในทางปฏิบัติทัณฑสถานหญิงในประเทศไทยภายในห้องขังจะมีลักษณะเป็นห้องขังรวม มีการติดตั้งพัดลมระบายอากาศ มีสุขาอยู่ในห้องขังลักษณะเป็นคอกนั่งกันคนนั่งปูนความสูงเพื่อบังตา ในขณะที่ข้อมูลทางสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ พบว่าจำนวนผู้ต้องขังหญิงมีอัตราเพิ่มสูงขึ้น เป็นจำนวนมาก ในขณะที่สถานที่สำหรับคุมขังผู้ต้องขังหญิงเช่นเรือนจำในต่างจังหวัดหลายแห่งเดิมเป็นเรือนจำชายและต่อมามีการแบ่งเป็นแดนเล็กๆ สำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมีความจุประมาณ 30 – 60 คน แต่สภาพการณ์ปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มสูงขึ้นถึง 200 - 300 คน ดังนั้นสถานที่ในการคุมขังจึงไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิงได้อย่างเพียงพอแม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพิ่มเติมหรือการสร้างแดนหญิงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาเฉพาะก็ตาม

ในส่วนของสิทธิในการได้รับอาหาร กฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องในเรื่องอาหาร ของผู้ต้องขังที่ปรากฏในกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 และระเบียบข้อบังคับ หนังสือกรมราชทัณฑ์ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำที่จะต้องประกอบอาหารเลี้ยงแก่

⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27

⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 28

ผู้ต้องขังและห้ามมิให้ผู้ต้องขังประกอบอาหารเป็นส่วนตัวหรือนำอาหารไปรับประทานนอกเขตที่ทางเรือนจำกำหนดไว้ให้สำหรับผู้ต้องขังทุกๆ ไป⁶¹ ซึ่งในส่วนของผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรนั้น เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการทางการแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล รวมถึงต้องจัดอาหารให้เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ทารก เด็ก และมารดาที่ให้นมบุตร⁸

นอกจากนี้ผู้ต้องขังหญิงยังมีสิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน การจัดให้บริการเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่ผู้ต้องขังเป็นเรื่องสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานอีกหนึ่งสิ่งที่จะต้องพิจารณา โดยกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้นักโทษเด็ดขาดที่เป็นหญิงได้รับ เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 สำหรับผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อปูนอน 1 ผืน และสิ่งที่ใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีกำหนด ปีละหนึ่งครั้ง ซึ่งต่อมากรมราชทัณฑ์ได้กำหนดรูปแบบเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังขึ้นใหม่ โดยออกระเบียบว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 ให้นักโทษเด็ดขาดหญิงใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนด ได้แก่ เสื้อคอกลมผ่าหน้า เล็กน้อย แขนสั้นแคบสอกและผ้าถุง

สำหรับสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับสิทธิตั้งแต่เริ่มแรก ที่รับตัวโดยจะมีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขัง โดยในส่วนผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการทางการแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลอย่างเหมาะสม และไม่ขัดขวางการให้นมบุตรและการดูแลบุตร เว้นแต่กรณีผู้ต้องขังหญิงนั้นมีปัญหาด้านสุขภาพ⁹

นอกจากนี้ผู้ต้องขังหญิงยังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560ที่ได้กำหนดเรื่องการติดต่อผู้ต้องขังไว้ โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์ และบุคคลภายนอกจะได้รับอนุญาตให้เข้าไป ในเรือนจำเพื่อกิจธุระ เยี่ยมผู้ต้องขังหรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่นได้ก็แต่ปฏิบัติตามระเบียบ กรมราชทัณฑ์ที่ประกาศไว้โดยเปิดเผย¹⁰ รวมถึงกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการพบหรือปรึกษานายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ เรือนจำจะต้องจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังได้พบบุคคลดังกล่าวเป็นการเฉพาะตัวตามที่กำหนดในระเบียบของกรมราชทัณฑ์¹¹

⁸พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 57.

⁹พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 57.

¹⁰พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 60.

¹¹พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 61.

2.2 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามกฎหมายประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษมีการกำหนดแนวทางเฉพาะ ในเรื่องการให้บริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยภายในเรือนจำหญิงว่า ควรมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขังหญิง¹² รวมถึงการกำหนดแนวทางเฉพาะ (Gender Specific Guidance) ให้เรือนจำต่างๆจัดเตรียมอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังกลุ่มต่างๆ¹³ นอกจากนี้ ยังกำหนดเรื่องเสื้อผ้าของผู้ต้องขังไว้ โดยกำหนดให้แยกระหว่างผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาและนักโทษเด็ดขาด โดยผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ศาลยังไม่พิพากษาสามารถใส่เสื้อผ้าส่วนตัวที่ได้จัดมาจากภายนอกเรือนจำได้¹⁴ เครื่องนอนนอนของผู้ต้องขังหญิงต้องสะอาด รวมถึงยังได้รับสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลเฉพาะด้านอีกด้วย ในส่วนของสิทธิในการสื่อสาร เรือนจำในประเทศอังกฤษ อนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อกับสังคมภายนอกได้ 3 วิธี ได้แก่การเยี่ยม การโทรศัพท์ และการเขียนจดหมาย¹⁵

2.3 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามกฎหมายประเทศอัฟริกาใต้

เรือนจำทั่วไปในประเทศอัฟริกาใต้จะมีขนาดในการรองรับผู้ต้องขัง 3.344 ตารางเมตรต่อคนต่อห้องขัง และ 5 ตารางเมตร สำหรับห้องขังเดี่ยว โดยจะมีพื้นที่ว่างอยู่ 2.1 ตารางเมตร โดยภายในเรือนจำจะมีการจัดห้องน้ำ ห้องส้วม รวมถึงนำอุ่นไว้ให้ผู้ต้องขัง รวมถึงสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำจะต้องมีความสะอาดและมีสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม ผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสภาพร่างกาย และสุขภาพแตกต่างกันไป ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำประเทศอัฟริกาใต้จะสวมใส่ชุดกระโปรงยาว เย็บด้วยผ้าเบาในฤดูร้อน และผ้าหนาในฤดูหนาว โดยมีสิทธิได้รับคนละ 2 ชุด นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ยังได้กำหนดเรื่องการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ เพื่อดูแลสุขภาพผู้ต้องขัง (Healthcare Service) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ และในเรื่องสิทธิในการติดต่อสื่อสารนั้น ผู้ต้องขังหญิงได้รับอนุญาตให้ได้พบปะเยี่ยมเยียนคู่สมรส คู่รัก หรือญาติ โดยกำหนดระยะเวลาในการเยี่ยม

¹²HM Prison Service,2008,p.21.

¹³จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.39), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

¹⁴เจตน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น.69-70

¹⁵จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.34), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

จำนวน 1 ชั่วโมงต่อเดือน หากในเดือนใดที่ผู้ต้องขังหญิงคนใดไม่มีญาติมาเยี่ยม ผู้ต้องขังหญิงคนนั้นจะได้รับสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังคนอื่นแทนได้ในเดือนดังกล่าว¹⁶

2.4 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามกฎหมายสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

กฎหมายเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กล่าวถึงรูปแบบการคุมขังผู้ต้องขังซึ่งมีความแตกต่างกันไว้ 2 รูปแบบ คือการคุมขังเดี่ยวและการคุมขังรวม โดยผู้ต้องขังได้รับสิทธิ ในการจัดห้องขังและ ครอบครองของใช้ส่วนตัวได้ตามความเหมาะสม ผู้ต้องขังหญิงนั้นอาจต้องอยู่อาศัยร่วมกับผู้ต้องขังชาย และมี สิทธิในการได้รับอาหารที่มีคุณค่า ถูกโภชนาการ และมีประโยชน์สำหรับสิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มนั้น ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้สวมเสื้อผ้าส่วนตัวได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังจะต้องสวมเสื้อผ้าของเรือนจำเป็น พื้นฐาน นอกจากนี้ในช่วงเวลาว่างดังกล่าวแล้วข้างต้นที่ผู้ต้องขังจะได้รับเสื้อนอกแบบพิเศษ¹⁷ ผู้ต้องขังหญิง เมื่อมี อายุครบ 40 ปีบริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอบริการทางการแพทย์ในการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับมะเร็งได้ปีละหนึ่ง ครั้ง¹⁸ รวมถึงมีสิทธิในการได้รับการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกเรือนจำได้¹⁹ โดยหนังสือ โดยการเยี่ยม การ รับส่งจดหมาย โทรศัพท์และพัสดุไปรษณีย์

2.5 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามกฎหมายประเทศญี่ปุ่น

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ได้กำหนดเรื่องการจัดการบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้แก่ ผู้ต้องขังในเรือนจำไว้ในข้อ 15 โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังในเรือนจำถูกจัดให้อยู่คนเดียว ยกเว้นกรณีที่ไม่อาจไม่ เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังในการได้รับการรักษาพยาบาลบางประการเพราะความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจหรือ ร่างกาย นอกจากนี้ยังกำหนดเรื่องสิทธิในเรื่องอาหารของผู้ต้องขังโดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำในการ จัดหาอาหารและน้ำดื่มตามความจำเป็นให้แก่ผู้ต้องขัง สำหรับสิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอนนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน โดยมีได้บัญญัติถึงผู้ต้องขัง หญิงหรือชายโดยเฉพาะ แต่กำหนดเพียงแยกลักษณะของเสื้อผ้าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณากับผู้ต้องขังที่เป็น นักโทษเด็ดขาด ส่วนสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการตรวจสุขภาพในโรคต่างๆไป และได้รับโอกาสในการตรวจโรคเฉพาะเพศหญิง เช่น โรคมะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูกอีกด้วย²⁰

¹⁶Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.697), โดยกลุ่ม งานพัฒนาระบบด้านพัฒนาปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

¹⁷StVollzG § 20 (1)

¹⁸ StVollzG § 57 (2)

¹⁹StVollzG § 59

²⁰ปาณิตา กัณสูทธิ (2557). สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง. น.74

3. บทสรุป ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง ตามกฎหมายราชทัณฑ์ไทย และสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในต่างประเทศแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า สิทธิของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยในการได้รับการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยตามแนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์นั้น มิได้กำหนดให้ห้องขังมีลักษณะเป็นห้องขังเดี่ยวหรือห้องขังคู่เช่นกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งการ ที่ผู้ต้องขังต้องถูกคุมขังรวมกันโดยมิได้คัดเลือกผู้ต้องขังที่มีความเหมาะสมมาพักร่วมกัน ด้วยเหตุจากข้อจำกัดทางด้านพื้นที่หรือจำนวนผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก หรือการไม่แยกผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดในส่วนของเรือนนอนหรือสถานที่ในเวลาทำงานก็ตามนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าจะส่งผลต่อสุขภาพอนามัย สภาพความเป็นอยู่ และสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก ดังนี้ แม้ว่าประเทศไทยจะมีข้อจำกัดด้านขนาดพื้นที่เรือนจำ แต่ก็สามารถปรับปรุงเรื่องสิทธิในสุขอนามัยในเรื่องอื่นๆ เช่น สภาพแวดล้อมภายในเรือนจำ หรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะ รวมถึงให้หลักประกันเรื่องความปลอดภัยของผู้ต้องขังหญิงให้สามารถติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ได้ตลอดเวลา

นอกจากนี้ในส่วนของสิทธิในการได้รับอาหาร ผู้เขียนเห็นว่าราชทัณฑ์ของไทยทั้งเก่าและใหม่ มิได้มีการกำหนดเรื่องการจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอให้กับผู้ต้องขังไว้โดยชัดเจน และไม่มีเรื่องการจัดอาหารสำหรับผู้ป่วยโรคเฉพาะทางที่ต้องมีการควบคุมพิเศษ หรือสำหรับผู้ต้องขังหญิงกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะ ดังนี้ จึงควรกำหนดเรื่องดังกล่าวโดยอาจออกเป็นกฎกระทรวงเพื่อถือมาตรฐานในการปฏิบัติต่อไป

สำหรับเรื่องสิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน ผู้เขียนเห็นว่าจำนวนเครื่องนุ่งห่มที่กรมราชทัณฑ์ไทยออกกระจายและจ่ายให้ผู้ต้องขังหญิงไม่เพียงพอ จึงควรกำหนดให้ชัดเจนในกฎหมายเนื่องจากเป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงได้รับ ในส่วนของสิทธิในการรับบริการทางการแพทย์นั้น กฎหมายราชทัณฑ์ไทยยังมีการกำหนดการให้บริการแบบกว้าง และเน้นเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์โดยไม่มีสิทธิในการรักษาพยาบาลและการบริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะกลุ่มตามช่วงอายุ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากมีการกำหนดสิทธิในลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดประสิทธิในการให้บริการแก่ผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยเป็นอย่างมาก

กรณีสิทธิผู้ต้องขังหญิงในการติดต่อสื่อสารนั้น กฎหมายของไทยได้บัญญัติไว้โดยเข้มงวดให้มีเฉพาะการเยี่ยมผู้ต้องขังตามแนวปฏิบัติ ตามข้อบังคับ และหนังสือกรมราชทัณฑ์ไทยกำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าสิทธิดังกล่าวเสมือนเป็นตัวช่วยหนึ่งในการเยียวยาผู้ต้องขัง จากความรู้สึกโดดเดี่ยวที่ต้องถูกคุมขังโดยตัดขาดจากครอบครัว และปัจจุบันกฎหมายของไทยมิได้มีการกำหนดถึงสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังหญิงไว้โดยเฉพาะ ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกเรือนจำ

และมีบทบัญญัติที่ความละเอียดอ่อนสอดคล้องกับเหตุผล ความจำเป็น สภาวะการณ์ และความอ่อนไหวของประเทศ
สภาพของผู้ต้องขังหญิง รวมถึงการให้สิทธิในการติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอและไม่เคร่งครัดจนเกินไปต่อไป

บรรณานุกรม

บทความ ผู้หญิงในเรือนจำ: ช่องว่าง ที่ถูกมองข้าม สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559.

<http://kamlangjai.or.th/th/terms.php>

สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.39), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552,
กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.697), โดย
กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

เจตน์สิทธิ รัตนาสิทธิ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิตย์.

ปานิตา กัณสุทธิ (2557). สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง. น.74

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

บทความ ผู้หญิงในเรือนจำ: ช่องว่าง ที่ถูกมองข้าม สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559.

<http://kamlangjai.or.th/th/terms.php>

HM Prison Service, 2008

StVollzG §